

تحلیل حقوقی معاملات بیت کوین

زهرا دیودار

کارشناسی ارشد حقوق خصوصی دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری

چکیده

عصر مجازی واقعیت رو به رشدی است که روز به روز ابعاد مختلف اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی را در بر میگیرد و مخاطرات و فرصت‌های متفاوتی را برای هر کشور با توجه به شرایط داخلی و بین‌المللی آن رقم می‌زند. یکی از پدیده‌های نوظهور در این فضا پول مجازی یا ارز رمزنگاری شده است که سرعت رشد آن در جهان رو به گسترش است و در کشور ما نیز سرعت گسترش و استقبال مردم از این نوع پول رو به رشد است. در این میان بیت کوین و سایر پول‌های مجازی از جمله پدیده‌های اقتصادی در این فضا است که نیازمند تحلیل و بررسی فقهی حقوقی مناسبی است تا بتوان با کنترل و مدیریت مخاطرات آن نظام اقتصادی را از آسیب‌های فراگیر آن در امان داشت. به استناد ادله‌ای مانند قاعده لاضرر، قاعده احترام، اتلاف که همگی ناهمی سیاست‌های غلط پولی هستند مقتضی است تا زمانی که سازمانی از طرف حاکمیت برای کنترل پول‌های مجازی در اقتصاد واقعی ترتیب داده نشده است. از ورود مشروعیت پول‌های مجازی در دنیای حقیقی جلوگیری گردد. در نوشتار حاضر به صورت توصیفی-تحلیلی به بررسی تحلیل حقوقی معاملات بیت کوین پرداخته شده است.

واژگان کلیدی: بیت کوین، ارز دیجیتال، معامله، غرر.

1- مقدمه

بیت کوین یک ارز رمزی و نظام پرداخت جهانی با کارکردهای مشابه پول بی‌پشتوانه است؛ اما پول بودن یک جایگاه حقوقی است و پول بودن بیت کوین منوط به پذیرش جایگاه حقوقی آن از سوی دولت‌ها است. بیت کوین نخستین پول دیجیتال نامتمرکز است، چرا که سیستم آن بدون بانک مرکزی با مسئول مرکزی کار می‌کند. این شبکه همتا به همتا است و تراکنش‌ها مستقیماً و بدون واسطه بین کاربران انجام می‌شود. گره‌ها از طریق استفاده از رمزنگاری این تراکنش‌ها را بازبینی کرده و در یک دفتر کل توزیع شده عمومی که به آن زنجیره بلوکی گفته می‌شود ضبط می‌کنند. بیت کوین را شخص یا گروهی از اشخاص ناشناس تحت نام ساتوشی ناکاموتو اختراع و در سال ۲۰۰۹ به عنوان یک نرم افزار متن‌باز عرضه کردند. در چند سال گذشته ارزش بیت کوین در بازارهای جهانی از چند صدم دلار به چند هزار دلار افزایش یافته است اما پس از آن، سقوط شدید ارزش بیت کوین را شاهد بودیم.

بیت کوین می‌تواند در نهایت کنترل دولت‌ها بر اقتصادهای ملی را از بین برده و افراد جامعه هم خواهند توانست خارج از سامانه‌های مالیاتی و مالی متعارف زندگی کنند و این نقطه آغازی است برای مخالفت افرادی که ضرر بسیاری از ناحیه بیت کوین متوجه آن‌هاست. دولت‌ها و موسسات مالی در مقابل این واحد پولی جدید خواهند ایستاد، چرا که بیت کوین ریشه قدرت چنین ساختارهایی را هدف قرار داده است عدم امکان کنترل مستقیم این نظام پولی باعث شده است افراد به راحتی از سلطه دولت خارج شده و از پرداخت مالیات فرار کنند. مجرمان و شبکه‌های بزرگ قاچاق نیز اقبال بسیاری به این موضوع داشته و سکوت قانونی در این مورد فضای امنی برای آن‌ها به وجود آورده است در بحث جرمی مانند پولشویی و جرائم اقتصادی دیگر. با توجه به توسعه تکنولوژی‌ها و گستره دسترسی به اینترنت و فضای کسب و کار و تبادل اطلاعات جهانی بیت کوین به نظام اقتصادی ایران نیز راه یافته است از آنجایی که بیت کوین به عنوان شبکه ای جدید شناخته می‌شود که با سرعت بسیاری در حال گسترش است، توسعه‌دهندگان بیت کوین و دیگر واحدهای پولی مرتبط با آن (آلت کوین‌ها) پیشنهاد می‌کنند که به آن با دید آزمایشی نگاه شود. ایران باید همگام با پیشرفت‌های دنیا قدم بردارد، از طرف دیگر بیت کوین در کشورهای متعددی پذیرفته شده است؛ در این بین نگرانی‌هایی نیز در خصوص ایجاد بازار سیاه برای بیت کوین و متأثر نمودن اقتصاد کشور از تبادلات مالی بیت کوین، در کشورمان مطرح شده است؛ به ویژه اینکه کنترل دقیقی روی داد و ستد بیت کوین در ایران وجود ندارد و به خاطر ماهیت غیرمتمرکز آن این کار ساده‌ای هم نخواهد بود. از آنجایی که سرور مرکزی برای نظارت و مدیریت واحد در بیت کوین وجود ندارد، هیچ مرجع رسمی و یا غیررسمی ایرانی نمی‌تواند برای تولید و تغییر قیمت بیت کوین تصمیم‌گیری کند. در نوشتار حاضر به بررسی حقوقی معاملات بیت کوین پرداخته خواهد شد.

2- ماهیت حقوقی و شرایط صحت معاملات بیت کوین

بیت کوین به عنوان یک ارز مجازی رمز نگاری شده، از طریق سایت‌های مختلف و در بستر معاملات الکترونیکی در همه دنیا مورد معامله قرار می‌گیرد. لذا ضروری است این موضوع بررسی شود که ماهیت معاملاتی که بر روی بیت کوین صورت می‌گیرد چیست؟

1-2- ماهیت حقوقی معاملات بیت کوین

در خصوص معاملات راجع به بیت کوین دیدگاه‌های مختلفی قابل طرح است که در ادامه مورد بررسی قرار می‌گیرد.

1-1-2- بیع

فصل اول از باب سوم قانون مدنی به بیان تعریف اوصاف و شرایط عقد بیع می‌پردازد. در این میان مواد ۳۳۸ و ۳۴۸ شرایطی را برای مبیع ضروری ساخته‌اند که در بادی امر می‌تواند قابلیت مبیع واقع شدن اموال فکری را با اشکال مواجه سازد این شرایط یکی لزوم مالیت مبیع است و دیگری لزوم عین معین بودن آن.^۱

روشن است که اولین شرط برای مبیع، دارا بودن مالیت با ارزش اقتصادی است ماده ۳۴۸ قانون مدنی در این باره مقرر می‌دارد: «بیع چیزی که - مالیت و یا منفعت عقلایی ندارد..... باطل است.»

ماده ۳۳۸ قانون مدنی در مقام تعریف عقد بیع مقرر داشته «بیع عبارت است از تملیک عین به عوض معلوم» و بدین ترتیب یکی از شرایط مبیع را عین بودن آن دانسته است ظاهر این ماده به همراه آرای عده‌ای از فقیهان و حقوقدانان، این امر را به ذهن متبادر می‌سازد که مورد بیع الزاماً باید از اعیان موجود و متجسم در خارج بوده و بیع اموال فکری باطل است. با مذاقه در کلام فقیهان، روشن می‌گردد که راجع به ضرورت عین بدن مبیع، میان فقیهان امامیه اختلاف وجود دارد چرا که برخی از فقیهان، بیع را انتقال ملک تعریف کرده‌اند و برخی دیگر در تعریف عقد بیع لفظ عین را به کار برده‌اند این اختلاف نظر در آرا حقوقدانان نیز قابل مشاهده است.

از نظر دکتر کاتوزیان: «در عرف محاوره انتقال حق در مقابل عوض را فروش می‌گویند این نام‌گذاری تمایل عرف را به گستردن دامنه‌ی بیع می‌رساند از این تمایل باید سود جست و رویه‌ی قضایی را به این سوی کشاند که انتقال مالکیت حق و اموال غیر مادی نیز در تعریف بیع بگنجد و قید عین تنها برای خروج اجاره از تعریف به کار رود.^۲

ضروری است ابتدا این موضوع بررسی شود که آیا فروش بیت کوین مشمول مقررات بیع می‌شود؟ طبق قانون مدنی، بیع تملیک عین است به عوض معلوم. با توجه به اینکه بیت کوین نهایتاً یک مال معنوی محسوب می‌شود و به عبارتی عینیت ندارد، قاعدتاً نمی‌تواند مشمول تعریف بیع قرار گیرد. از سوی دیگر بیت کوین می‌تواند به عنوان ثمن یک معامله قرار گیرد. مثلاً شخصی کالایی را به ۱۰۰ بیت کوین بفروشد. آیا می‌توان این معامله را مشمول مقررات بیع دانست؟

حال اگر بتوان معاملات بیت کوین را بیع محسوب نمود، از آنجا که در بسیاری از موارد معاملات بیت کوین به صورت بین‌المللی صورت می‌پذیرد، شمول کنوانسیون بیع بین‌المللی نیز در خصوص آن قابل توجه است.

پول‌های مجازی مانند بیت کوین بسته به نوع و مقدارشان قابلیت تبدیل به ارز را تحت شرایطی دارند و با فرض اینکه قابلیت قیمت‌گذاری را دارند. طبق بند یک ماده ۱۴ کنوانسیون بیع بین‌المللی کالا که مقرر می‌دارد «برای اینکه ایجاب مشخص باشد، قیمت مبیع نیز باید معین گردد و یا ضابطه‌ای برای تعیین آن در نظر گرفته شود» در اینجا کنوانسیون سخن از تعیین قیمت مبیع و یا ضابطه‌ای برای تعیین آن در عقد بیع بین‌المللی را آورده است تعیین قیمت مبیع به این معناست که ثمن (ارز و یا پول فیزیکی) مورد معامله مشخص بوده و در زمان انعقاد قرارداد و با توافق طرفین معین گردیده و قیمت مبیع بر مبنای آن تعیین می‌گردد اما نکته اینجاست که کنوانسیون در صورتی که ثمن معامله مشخص نباشد وجود یک ضابطه برای تعیین ثمن آن را پذیرفته است که آن ضابطه می‌تواند ارجاع به قیمت بازار و یا نظر شخص ثالثی باشد.^۳

فرض کنید در یک قرارداد تجاری بین‌المللی تحت کنوانسیون بیع بین‌المللی کالا یک فروشنده آمریکایی با یک خریدار چینی قصد دارند ثمن معامله را پول مجازی به طور مثال بیت کوین قرار دهند و فروشنده آمریکایی قیمت آن را بر مبنای قوانین داخلی کشور خود که بیت کوین را به عنوان یک ارز پایاپای و دارایی پذیرفته است و پشتوانه آن دلار است قرار داده و قیمت آن را برابر با به طور مثال ۱۰ بیت کوین (هر بیت کوین برابر ۱۰۰۰ دلار) طبق نرخ روز انعقاد قرارداد، قرار داده است و خریدار چینی آن را پذیرفته و دو طرف قانون اجرای قرارداد را در صورت بروز اختلاف قانون کشور آلمان تعیین می‌نمایند. در این صورت تکلیف چیست؟ آیا این قرارداد مشمول کنوانسیون بیع بین‌المللی کالا ۱۹۸۰ قرار می‌گیرد یا خیر؟ با توجه به اطلاق

۱. کریمی عباس و همکاران (۱۳۹۰) بیع اموال فکری از منظر حقوق اسلامی، ص ۴

۲. کاتوزیان، ناصر (۱۳۸۲) اموال و مالکیت، ص ۴۲

۳. صفایی، سید حسین (۱۳۹۲) حقوق بیع بین‌المللی، ص ۷۱

بند یک ماده ۱۴ کنوانسیون اینطور به نظر می‌رسد که معامله به طور صحیحی واقع شده زیرا دو طرف معامله پول مجازی بیت کوین را به عنوان یک ضابطه تعیین ثمن و قیمت آن پذیرفته‌اند و می‌توان آن را به عنوان یک ثمن پذیرفت. البته کنوانسیون معیاری برای تشخیص ثمن بودن پول مجازی ارائه نکرده زیرا پول مجازی یک پدیده جدید در نظام‌های مالی دنیا است و کنوانسیون در مورد آن ساکت است. ملاک تشخیص پول بودن و پشتوانه داشتن پول‌های مجازی شناسایی آن به عنوان یک پول در نظام حقوقی داخلی کشورهاست.

پس شخصی که می‌خواهد یک معامله بین‌المللی با طرف دیگر تحت نظر کنوانسیون و با تعیین پول مجازی بیت کوین به عنوان ثمن معامله انجام دهد ابتدا باید ببیند در کشور طرف مقابل این نوع پول مورد شناسایی قرار گرفته است یا خیر. اگر مورد تایید قرار گرفته باشد، می‌شود آن را به عنوان ثمن معامله قرار داد. در فرض مسئله فروشنده آمریکایی ثمن معامله را به مقدار ۱۰ بیت کوین قرار داده با این ادعا که کشورش بیت کوین را به عنوان یک پول پذیرفته و برای آن معادل ۱۰۰۰ دلار برای هر بیت کوین به عنوان پشتوانه آن قرار داده است خریدار چینی هم کشورش بیت کوین را به عنوان یک کالا و نه ارز پذیرفته ولی خریدار چینی متعهد است ثمن معامله را طبق قرارداد پرداخت نماید. در صورت بروز اختلاف بین این دو طبق قرارداد قانون آلمان حاکم بر قرارداد خواهد بود که قانون آلمان پول مجازی بیت کوین را مورد شناسایی قرار داده و آن را به عنوان یک دارایی قابل تبدیل به ارز پذیرفته است.

در اینجا خریدار چینی می‌تواند با جلب نظر فروشنده به همان مقدار تعیین شده در قرارداد به جای پول کالا به فروشنده بدهد در غیر این صورت طبق قانون آلمان می‌بایستی معادل دلار آن را پرداخت نماید. کنوانسیون بیع بین‌المللی کالا وقوع این معامله را صحیح می‌داند چون مقدار و نوع ثمن مشخص است و کشورهای دو طرف آن را به شکلی پذیرفته‌اند.

در اینجا خریدار چینی می‌تواند با جلب نظر فروشنده به همان مقدار تعیین شده در قرارداد به جای پول کالا به فروشنده بدهد در غیر این صورت طبق قانون آلمان می‌بایستی معادل دلار آن را پرداخت نماید.

کنوانسیون بیع بین‌المللی کالا وقوع این معامله را صحیح می‌داند چون مقدار و نوع ثمن مشخص است و کشورهای دو طرف آن را به شکلی پذیرفته‌اند. بدیهی است که در خیلی از کشورها پول مجازی هنوز مورد شناسایی قرار نگرفته است و بر طبق قانون آن‌ها تعیین شدن آن به عنوان ثمن در معاملات موجب باطل شدن آن معامله خواهد شد و به همین منوال این گونه معاملات تحت شمول کنوانسیون قرار نخواهند گرفت.^۴

2-1-2- صلح

صلح از لحاظ لغوی به معنای سازش آشتی با توافق کردن است. عقد صلح از عقود است که در قانون مدنی به رسمیت شناخته شده و قواعد و احکام مرتبط با آن در چند ماده مورد اشاره قرار گرفته است. مطالعه‌ی نظام‌های حقوقی دیگر نشان می‌دهد که در این نظام‌های حقوقی صلح به عنوان یک عقد صرفاً برای پایان بخشیدن به دعوا و منازعه منعقد می‌شود. علاوه بر این در منابع دینی یعنی قرآن و روایات نیز عقد صلح به عنوان عقدی برای خاتمه دادن به دعوا مورد اشاره قرار گرفته است. بنابراین معنای اصطلاحی صلح نیز از معنای لغوی آن تأثیر پذیرفته و با آن قرابت بسیار دارد. با این حال قانون مدنی کارکردی وسیع‌تر از این برای عقد صلح در نظر گرفته و انعقاد آن را به مواردی که اختلاف و نزاعی در میان باشد. محدود ندانسته است.^۵

۴. حسنی علیرضا (۱۳۹۵) بررسی حقوقی جایگاه پول مجازی در نظام حقوقی ایران و کنوانسیون بیع بین‌المللی کالا، ص ۱۴

۵. صمدی افروز و فائزه آخوندی (۱۳۹۴) کتاب الکترونیکی الفبای قراردادهای تجاری، ص ۲

ماده ۷۶۸ ق.م کسانی را که توانایی اداره اموال خود را بر اساس نظام اقتصادی روز ندارند و یا کسانی را که به دنبال سود مناسب و مطمئن هستند و یا کسانی را که به دنبال ایمنی خاطر در زمان پیری و یا تأمین معاش روزانه افراد تحت تکفل بعد از مرگ می‌باشند. راهنمایی و هدایت می‌کند به اینکه آنان می‌توانند تمام یا قسمتی از اموال خود را در اختیار شخص یا مؤسسه مورد اطمینان بنهند تا شخص یا مؤسسه مذکور مبلغ معینی در هر سال یا هر ماه به او یا هر شخصی که او معرفی نماید بپردازد.^۶

برخی از ویژگی‌های مرتبط با عقد صلح میان دو قسمی که مورد اشاره قرار گرفت. مشترک است. برخی از این ویژگی‌های مشترک در مادهی ۱۹۰ قانون مدنی و برخی در مواد دیگر مورد اشاره قرار گرفته‌اند این ویژگی‌ها عبارتند از:

الف- طرفین عقد صلح مانند هر قرارداد دیگری باید برای انعقاد این قرارداد قصد و رضایت داشته باشند؛ یعنی اینکه بخواهند این قرارداد را منعقد کنند و این خواستن نیز کاملاً آزادی باشد. در صورتی که طرفین قصد انعقاد این قرارداد را نداشته باشند عقد باطل است؛ یعنی گویا هیچ قراردادی منعقد نشده است. در صورتی هم که یکی از طرفین برای انعقاد قرارداد صلح رضایت نداشته و اکراه شده باشد. طبق قانون این عقد نافذ نخواهد بود. منظور از نافذ نبودن عقد این است که قرارداد اعتبار نخواهد داشت مگر اینکه شخص مکره (ناراضی) آن را تأیید نماید.

ب- طبق مادهی ۷۵۳ قانون مدنی طرفین عقد صلح باید اهلیت داشته باشند؛ یعنی باید عاقل. بالغ و رشید باشند. علاوه بر این تاجر ورشکسته نیز نمیتواند قرارداد صلح را منعقد نماید؛ خواه برای خاتمه دادن به دعاوی و اختلافات خود باشد و خواه به عنوان یک قرارداد مستقل این ممنوعیت به علت عدم اهلیت تاجر ورشکسته نبوده بلکه برای حفظ حقوق طلبکاران اوست.

همچنین نمی‌توان اموال متعلق به دیگری را از طریق قرارداد صلح به شخصی دیگر انتقال داد.

پ- در صورتی که در شخصیت طرف مصالحه اشتباه صورت بگیرد عقد صلح باطل است؛ یعنی اینکه گویا هیچ قراردادی منعقد نشده است. علت وضع چنین حکمی آن است که در این قرارداد شخصیت هر یک از طرفین بسیار اهمیت دارد. بخصوص در حالتی که عقد صلح برای خاتمه دادن به اختلافات منعقد می‌شود. گاه طرفین بر اساس شخصیت طرف مقابل خود می‌پذیرند که اختلاف خود را از طریق صلح و سازش حل و فصل نمایند.

ت- مطابق مادهی ۷۵۴ قانون مدنی اگر موضوع صلح یک امر نامشروع باشد. قرارداد باطل خواهد بود. برای مثال والدین یک کودک نمی‌توانند با انعقاد قرارداد صلح حضانت فرزند خود را به شخص دیگری واگذار نمایند.

ث- در صورتی که پس از انعقاد عقد صلح معلوم شود که موضوع صلح از ابتدا منتفی بوده و وجود نداشته عقد صلح باطل است. برای مثال اگر دو شخص برای خاتمه دادن به اختلافات خود دست به انعقاد این عقد بزنند اما پس از آن مشخص شود که اختلاف آن‌ها پیش از این به موجب حکم دادگاه رفع شده است قرارداد منعقد شده باطل خواهد بود. این حکم در مادهی ۷۶۷ قانون مدنی مورد اشاره قرار گرفته است.

ج- برای اینکه طرفین عقد صلح بتوانند قرارداد خود را در دادگاه اثبات کنند. باید آن را در قالب سند رسمی تنظیم نمایند.^۷ بنابراین صلح از جمله عقود است که با دامنه گسترده خود نیازهای جامعه ما را در زمینه‌ی حقوق خصوصی مرتفع کرده است؛ در عین حال که عقدی مستقل و اصیل می‌باشد. می‌تواند نتیجه بیشتر عقود معین را به همراه داشته باشد ماده ۷۵۸ ق.م مقرر می‌دارد: «صلح در مقام معاملات هر چند نتیجه معامله را که به جای آن واقع شده است می‌دهد. لیکن شرایط و احکام خاصه آن معامله را ندارد.....»

بنابراین با تعریف از عقد صلح یکی از عقود است که در آن بحث انتقال اموال مطرح می‌شود. همچنین چون خرید و فروش بیت کوین به دلیل عینیت نداشتن بیت کوین بیع نمی‌شود عقد صلح هم شامل بیت کوین نمی‌شود.

۶. شهیدی، مهدی (۱۳۷۸) حقوق مدنی، ج ۳، ص ۹۳

۷. کاتوزیان، ناصر (۱۳۷۸) دوره مقدماتی حقوق مدنی درسهایی از عقود معین، ص ۶۸

3-1-2- عقد نامعین

ماده ۱۰ قانون مدنی می‌گوید: «قراردادهای خصوصی نسبت به کسانی که آن را منعقد نموده‌اند در صورتی که مخالف صریح قانون نباشد نافذ است»

اصل حاکمیت اراده و آزادی قرار دادی اشعار می‌دارد که اراده افراد هم در ایجاد عقد و آثار مترتب بر آن و هم در تمامی روابط حقوقی حاکمیت دارد در پرتو این اصل که از ماده ۱۰ قانون مدنی ایران استفاده می‌شود قراردادهای نامعین (بی‌نام) که محصول توافق دو اراده مستقل است صحیح و نافذ تلقی شده است. قرارداد نامعین قراردادی است که قانون نام معینی به آن اختصاص نداده و عهده‌دار تنظیمات قانونی آن نشده است.

قراردادهایی که در قانون عنوان و شکل به خصوصی ندارند، عقد نامعین هستند. همه قراردادهای تابع یک سری شرایط عمومی هستند عقود نامعین یا غیرمعین هم تابع این شرایط عمومی هستند و باید تمام آن‌ها را داشته باشند تا قرارداد صحیحی تلقی شوند. وجود این قراردادهای از این رو است که افراد دارای آزادی اراده هستند و لزومی ندارد برای انعقاد عقد، به دنبال عنوان خاصی در قانون باشند بلکه صرف اینکه قراردادهای شرایط عمومی را داشته باشد می‌تواند آن را منعقد کنند. بنابراین بیت کوین جز عقود نامعین می‌باشد.

4-1-2- خرید و فروش ارز

پول الکترونیکی می‌تواند عامل بالقوه افزایش بی‌ثباتی در بازارهای ارز باشد. از آنجا که پول الکترونیکی، نماینده پول واقعی است باید یک نرخ ارز و یک بازار ارز در فضای یارانه‌ای وجود داشته باشد. البته نرخ‌های ارز فضای رایانه‌ای و جهان واقعی، باید برابر باشند.

با وجود این تفاوت‌هایی بین بازارهای ارز واقعی و مجازی وجود خواهد داشت. اول کارمزد معاوضه پول الکترونیکی برحسب یک ارز با پول الکترونیکی برحسب ارز دیگر، نسبت به کارمزد معاوضه پول واقعی، کمتر خواهد بود دوم از آنجا که در دنیای مجازی مصرف‌کنندگان می‌توانند بر روی دیسک سخت رایانه خود پول الکترونیکی چندین کشور مختلف را نگهداری کنند. اگر ارزش یک ارز در بازار کاهش یابد مصرف‌کنندگان به احتمال زیاد به معاوضه شکل پول الکترونیکی آن ارز با شکل پول الکترونیکی ارز دیگری تمایل خواهند داشت که با ارزش‌تر و باثبات‌تر باشد. از این رو انگیزه سفته‌بازی در بازار الکترونیکی ارز بیشتر از جهان واقعی خواهد بود. این امر از آن جهت دارای اهمیت است که می‌تواند عامل بی‌ثباتی نرخ‌های ارز گردد. در واقع فعالیت‌های سفته‌بازی می‌تواند کاهش ارزش اولیه هر ارز معینی را شتاب بخشیده و نوسانات معمول در بازار ارز را افزایش دهد. به عبارت دیگر، به اصطلاح آثار حبابی می‌تواند، اتفاق بیفتد. البته اگر انتظارات شرکت‌کنندگان در بازار از یکدیگر مستقل باشد افزایش تعداد شرکت‌کنندگان ممکن است به تثبیت بازار کمک کند اما اگر انتظارات شرکت‌کنندگان در بازار به یکدیگر وابسته باشد احتمال وقوع آثار حباب‌گونه در بازار افزایش خواهد یافت. بنابراین از آنجا که نرخ ارز پول الکترونیکی با جهان واقعی پیوند خورده است. شرکت گسترده افراد در فعالیت‌های سفته‌بازی ممکن است بی‌ثباتی نرخ ارز را در پی داشته باشد.^۸

3-2-2- بررسی شرایط صحت معامله

بر اساس ماده ۱۹۰ قانون مدنی، چهار شرط برای انجام هر معامله‌ای ضروری است. در خصوص قصد و رضای طرفین و اهلیت بحث خاصی در خصوص معاملات راجع به بیت کوین مطرح نمی‌باشد و تابع قواعد عمومی قراردادهاست. لذا به جهت جلوگیری از طولانی شدن کلام از طرح آن پرهیز می‌کنیم لیکن در خصوص دو شرط دیگر و همچنین موضوعاتی همچون غرری بودن ربوی بودن ضروری است که شرایطی مورد توجه قرار گیرد که در ادامه این شرایط در خصوص معاملات بیت کوین بررسی می‌گردد.

1-2-2- بررسی معین بودن موضوع معامله

موضوع معامله در معاملات راجع به بیت کوین، انتقال مالکیت یک یا چند واحد بیت کوین است. بر اساس آنچه بیان شد، بیت کوین به عنوان یک مال در نظام حقوقی ما قابل پذیرش است.

2-2-2- بررسی مشروعیت جهت معامله

مطابق با ماده‌ی ۲۱۷ قانون مدنی جهت معامله باید مشروع باشد. در غیر این صورت معامله باطل است. همچنین در این ماده بیان شده است که لزومی به تصریح جهت معامله نیست اما در صورت تصریح، باید مشروع باشد جهت معامله چیست؟ انگیزه نهایی فرد برای انجام معامله، جهت معامله نام دارد. برای مثال ماشینی را می‌خرد تا با آن به حمل و نقل کالا بپردازد. حال اگر این معامله به جهت غیرمشروعی مانند حمل و نقل کالای قاچاق یا مشروب باشد. این معامله باطل است. همچنین اگر جهت معامله تصریح نشود اما به طور ضمنی بیان شود. با توجه به اوضاع و احوال قابل کشف باشد یا حتی بدون بیان صریح یا ضمنی طرف معامله طرف دیگر از جهات نامشروع اطلاع داشته باشد. معامله باطل است.

در خصوص وقتی که بیت کوین جهت انجام اعمال مجرمانه‌ای همانند پولشویی و یا سایر اعمال مجرمانه انجام می‌شود.

2-2-3- بررسی غرری نبودن

برای کلمه غرر، در کتاب‌های لغت و کلام فقها معانی فروانی آمده است ولی آنچه بیشتر با حدیث «نهی النبی عن بیع الغرر» تناسب دارد دو معنای خدعه و خطر است هر چند در کتاب‌های لغت غرر به معنای چهل نیامده اما به هر یک از این دو معنای مذکور که باشد، می‌تواند مجهول بودن مورد معامله را نیز در بر گیرد؛ زیرا شخصی که شناخت کافی از موضوع قرارداد ندارد این معامله برای وی خطری است چون ممکن است فریب خورده و تصورات او از مورد معامله بر خلاف واقع در آید و به این ترتیب مال خود را بیهوده از دست بدهد به عبارت دیگر آنچه در حدیث غرر مورد نهی پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم قرار گرفته، بیع و یا هر گونه قراردادی است که مشتمل بر نوعی فریب یا مخاطره است خواه این فریب یا خطر به دلیل مجهول بودن مورد معامله و یا چیز دیگری مانند تردید در قدرت تسلیم باشد.

بیع غرر به بیعی که انسان به تسلیم یا تسلیم مبیع وثوق ندارد و بیج چیزی که متعاملین نسبت به آن چهل دارند تفسیر شده است. بیع‌های مجهولی که طرفین معامله به کنه آن احاطه ندارند و برای آن‌ها معلوم نیست از مصادیق بیع غرری هستند. مهم‌ترین دلیلی که در خصوص حکم معامله غرری به آن استناد شده افزون بر اجماع و ضروری بودن بطلان، حدیث نبوی (ص) نهی از غرر است. با توجه به اینکه در روایت مربوطه علت نهی وجود غرر است و بیع از باب مثال است و خصوصیتی ندارد لذا علت نهی مختص به بیع نیست و در صورتی که در دیگر عقود این علت موجود باشد حکم بیع غرری نسبت به آن قابل تعمیم است.

قانون مدنی نیز قلمرو قاعده غرر را منحصر به بیع نمی‌داند و افزون بر مواد ۱۹۰ و ۲۱۶ ق.م (در بخش قواعد عمومی قراردادها) مبنی بر لزوم معین و معلوم بودن مورد معامله، در پاره‌ای از عقود معین از جمله مواد ۴۷۲ در اجاره ۵۱۹ و ۵۱۸ در مزارعه، ۵۴۳ در مساقات، ۵۴۸ و ۵۴۹ در مضاربه و ۱۱۰۰ در مهر، قاعده غرر را به کار برده است. بنابراین قانون مدنی غرر را مختص به بیع نمی‌داند و آن را در دیگر عقود معوض از جمله عقود جدید مانند بیمه نیز جاری می‌داند.^۹

از دیدگاه فقها معاوضه بر چیزی که جنس آن معلوم نیست (مانند قطعه‌ای فلز)، بیع کالایی که صفات آن مجهول است (مانند گندمی که اوصاف آن معلوم نیست) و بیع قطعه‌های از طلا یا کت گندم که وزن آن مشخص نیست باطل است.^{۱۰}

معامله غرزی معامله‌ای است که تو ام با خطر بوده و طرفین معامله با وجود چنین خطری نوان سنجش سود مندی یا زیانباری معامله را ندارند. قول مشهور فقهای امامیه مصادیق چنین معامله‌ای را حالتی می‌دانند که مورد معامله مجهول یا دستیابی به آن غیر مقدور باشد.^{۱۱}

۹. انصاری پور، محمد علی و همکاران (۱۳۹۴) فصلنامه مطالعات حقوق خصوصی، صص ۲۱ - ۴۰

۱۰. کاشف الغطاء، محمد حسین (۱۳۵۹) تحریرالمجله ج ۱، ص ۱۷۱

در مورد غرر در بیت کوین بایت گفت از زمانی که این پول به وجود آمده تا به امروز از لحاظ قیمت کاملاً بی ثبات : بوده است به طوری که در سال ۲۰۱۳ هر بیت کوین با ۱۳ دلار مبادله می‌شد. اما با گذشت چند ماه به رقمی حدود ۱۱۵۰ دلار رسید این نوسانات در سال‌های اخیر هم مشاهده شده است به طوری که برای مثال در اواخر سال ۲۰۱۶ از رقمی حدود ۱۰۰۰ دلار به رقمی نزدیک ۴۰۰۰ دلار در اوت ۲۰۱۷ رسیده است. قیمت بیت کوین در سال ۲۰۱۷ تا حدود ۱۴۰۰۰ دلار نیز بالا رفت و در حال حاضر با کاهش قیمت به حدود ۳۶۰۰ دلار رسیده است.

برخی کارشناسان این نوسان قیمت در بیت کوین را دست مایه این قرار داده‌اند که قیمت گذاری بیت کوین غیر عقلانی است و مبادلات آن غرری است اما بسیاری از کارشناسان این نوسانات شدید را توجیه کرده و دو دلیل برای آن ذکر می‌کنند آن‌ها اولاً این نوسانات را به دلیل عرضه و تقاضای بازار ناشی از دلایل عقلایی می‌دانند و نه ناشی از سفته‌بازی‌ها و ثانیاً علت اصلی را در سنجش بیت کوین با چوب دلار مطرح می‌کنند آن‌ها مدعی هستند که زمانی که بیت کوین به عنوان ارز مرجع قرار بگیرد دیگر از این نوسانات خبری نخواهد بود.^{۱۲}

به هر حال طبق متون اسلامی فردی که می‌خواهد وارد انجام معامله با بیت کوین شود باید از میزان ریسک و آینده سرمایه‌گذاری مطلع باشد یعنی وی باید از پتانسیل‌های بیت کوین مزایا و معایب آن با خبر بوده تا ناشناخته نامشخص و با خطرپذیری بیش از حد به بیت کوین روی نیاورد اما به هر حال باید پذیرفت که تا به حال بیت کوین ریسک بیش از حدی داشته و این که آیا اطلاع از چنین ریسکی که ریشه در دلایل عقلایی داشته می‌تواند منجر به غرر شود و یا خیر همچنان جای بررسی دارد.

در مجموع به نظر می‌رسد که به دلیل بدون پشتوانه بودن و فقدان ارزش ذاتی و مشخص نبودن آینده بیت کوین، ورود در آنها می‌تواند همراه با جهل و مخاطره بالایی باشد. در استفتائاتی که از برخی مراجع تقلید اخذ شده است، نیز همین دیدگاه به چشم می‌خورد. آیت الله مکارم شیرازی در خصوص معاملات ارز دیجیتال (بیت کوین) چنین پاسخ داده‌اند «با توجه به ابهامات زیادی که بیت کوین دارد معامله آن اشکال دارد.» آیت الله نوری همدانی نیز این معاملات را واجد اشکال دانسته‌اند. آیت الله صافی گلپایگانی نیز این معاملات را مصداق اکل مال بباطل و حرام دانسته‌اند.^{۱۳} با عنایت به مطالب پیش گفته به نظر می‌رسد معاملات بیت کوین به علت مجهول بودن و ریسک بالای آن و اینکه طرفین معامله قدرت سنجش سود و زیان را ندارند مشمول معاملات غرری می‌شود فلذا معاملات انجام گرفته باطل می‌باشد.

4-2-2- بررسی قماری نبودن

قمار در لغت از ماده «قمر، یقمر، قمرأ» به معنای «باخت، غلبه کرد او را در باختن» است.^{۱۴} قمار عبارت است از بازی با وسایل ویژه قمار مانند بازی با نرد و شطرنج.^{۱۵} و برخی دیگر معتقدند که قمار از نظر حقوقی قراردادی است بین دو یا چند نفر که بازی مخصوص‌ها آن از هر یک از آنها که برنده شد، دیگران مال معینی را به او بدهند.^{۱۶} در فقه و حقوق ایران قمار از نظر ماهیت مبتنی بر دو عنصر برد و باخت و بازی است. یکی از دلایل عدیده بطلان قمار، «عنصر برد و باخت» و در نتیجه احتمالی بودن یکی از دو عوض آن و وجود غرر در این عقد است. حقوقدانان به طور معمول از قمار به

11. طالب احمدی، حبیب (۱۳۸۰)، تاثیر غرر در معاملات، ص ۱۱

12. میرزاخانی، رضا (۱۳۹۶) بیت کوین و ماهیت مالی فقهی پول مجازی، ص ۳۴

13. بر گرفته شده از سایت هادانا (www.hadana.ir)

14. یعقوبی، ابوالقاسم (۱۳۷۸) احکام فقهی مسابقه از نظر آقا جمال و سیدحسن خوانساری، ص ۱۳

15. اردبیلی، محقق، احمد بن محمد (۱۴۰۳ق)، مجمع الفوائد والبرهان فی شرح الارشاد الذهان، ج ۱، ص ۴

16. امامی، سید حسن (۱۳۶۶) حقوق مدنی، ج ۲، ص ۲۱۰

عنوان عقدی احتمالی می‌کنند که در آن شانس نقش عمده و اساسی ایفا می‌کند. عقد شانس عقدی است که در تحقق یکی از دو مورد عقد احتمال و شانس وجود دارد. در مقابل عقد قطعی عقدی است که هر دو مورد عقد قطعی و غیرشانسی است.^{۱۷} شهید صدر منشا درآمد را تنها در کار مفید اقتصادی بالفعل و ذخیره شده در ابزارهای تولیدی و کالاهای سرمایه‌ای دانسته و بیان می‌دارد مخاطره و ریسک نمی‌تواند درآمد باشد.^{۱۸}

در حقوق ایران با اتکای به آموزه‌ای فقهی قراردادی قماری تلقی می‌شود که دو عنصر بازی با وسایل قمار و برد و باخت و یا دست کم یکی از این دو عنصر باشد در حالی که در بیت نه بازی انجام می‌شود و نه عامل برد و باخت در آن دخیل است. قمار نیز مانند هر قراردادی دارای مجموعه‌ای از عناصر مخصوص به خود است. پس صرف وجود احتمالی برخی از این عناصر در قرارداد دیگر دلیل قمار بودن آن قرارداد نیست.

2-2-5- بررسی ربوی نبودن

ربا در متون فقهی بر دو نوع است ربا معاملی، عبارت است از اضافه‌ای که در مبادله دو کالای مثل هم کیلی و وزنی با پیش شرایط قبلی دریافت می‌شود و ربای فرضی که به آن مقدار اضافه بر مبلغ فرضی گفته می‌شود که قرض‌گیرنده به خاطر قرضی که می‌گیرد به قرض‌دهنده می‌دهد. هنگامی که طرفین معامله از یک جنس باشند (کالا یا بها) جنسی که با پیمانه یا وزن معامله می‌شود و یکی از طرفین تقاضای زیادی وزن یا حجم را داشته باشد. ربای معاوضه یا معامله پیش می‌آید. بنا براین نمی‌توان ۳ لیتر شیر را با ۴ لیتر شیر معاوضه کرد. اما بر این اساس که گوسفندان براساس شمارش معامله می‌شوند موزون نیستند می‌توان ۳ عدد گوسفند چاق را با ۴ عدد گوسفند لاغر معاوضه کرد. بنا براین خطر ربای مغاملی در کالاهای مکیل و موزون است. (مکیل پیمانه) و (موزون-براساس وزن).^{۱۹}

باید بدانیم معاملات ربوی یکی از مصادیق معاملات اجحاف‌آمیز است و معامله‌ی اجحاف‌آمیز معامله‌ای است که وضعیت آن برای یک یا دو طرف عقد ظلم، تعدی، زیان و ضرر و مالی دارد و از طرفی برای نفوذ قراردادها شرایط و محدودیت‌های گوناگون اخلاقی و اجتماعی پیش‌بینی شده است. اسلام با قراردادهایی مثل معاملات ربوی مخالف است زیرا قراردادهای در اسلام تابع عدالت معاملاتی هستند و معاملات اجحاف‌آمیز مثل معاملات ربوی چنین تعادلی را ندارند.^{۲۰}

ربای معاملی در تمام عقود معاوضی از جمله بیع، صلح و ... قابلیت تحقق دارد و مخصوص عقد نیست. و در حقوق ایران صراحتاً در ماده ۵۹۵ قانون مجازات اسلامی (بخش تعریضات) مصوب ۱۳۷۵ جرم‌انگاری شده است. بنابراین بیت کوین نه از جنس کیل است و نه از جنس موزون بلکه معدود بوده و امکان ربای معاملی در بیت کوین منتفی است. اما قرض ربوی اختصاص به پول و اسکناس ندارد و در غیر پول از نوع کالاها نیز به کار می‌رود گرچه در عصر کنونی اختصاص به پول پیدا کرده است؛ و در میان کالاها نیز فرقی نیست بین آن که کیلی و وزنی باشد یا نه و در بیت کوین هم می‌تواند این اتفاق بیافتد.

3- تحلیل بیت کوین از دیدگاه فقه امامیه

برای بررسی بیت کوین از منظر فقه امامیه باید دو سطح شخصی و حکومتی را مدنظر قرار داد؛ سطح فقه شخصی که به مسائل نگاه شخصی دارد و سطح فقه حکومتی که با نگاه کلان و سیستماتیک به موضوعات و نهادها می‌پردازد بر این اساس، از منظر فقه شخصی، این سوال وجود دارد که اگر یک نفر بیت کوین خرید و فروش کند یا سودی از آن حاصل نماید، مسئله حلال و

17. شهیدی، مهدی (۱۳۷۷) تشکیل قراردادها و تعهدات، ص ۹۷

18. صدر، محمد باقر (۱۳۷۹)، اقتصاد ما، مترجم محمد برهانی، ص ۲۲۴

19. رضایی، احمد علی (۱۳۹۴)، جایگزین‌های شرعی برای معاملات ربوی، ص ۸۳

20. کیانی، فاطمه (۱۳۹۴) بررسی و مفهوم معاملات اجحاف‌آمیز در فقه و حقوق مدنی ایران، ص ۱۹

حرام بودن این سود چطور است؟ در منظر فقه حکومتی نیز باید ببینیم که رواج بیت کوین در کشور چه تحولاتی برای نظام اقتصاد اسلامی خواهد داشت و از این نوع پول چه نهادهای اجتماعی منتفع می‌شوند و چه نهادهایی از بین می‌روند؟ در پاسخ به این سوالات باید گفت، هر چند تاکنون موضع‌گیری رسمی از سوی مراجع در مورد این نوع پول و یا در حالت کلی نظام پول مجازی اتخاذ نشده است، اما در هر صورت در سطح فقه شخصی اگر به فتوای مراجع در خصوص بیت کوین مراجعه کنیم، در نهایت می‌توان مسائل را طوری طرح کرد که به پاسخ‌های مثبت در این حوزه برسیم، ولی با نگاه فقه حکومتی، بیت کوین چالش‌هایی دارد که نمی‌توان از کار آنها به سادگی گذشت، چرا که آسیب‌های آن نظام اقتصادی کشور را در سطح کلان درگیر خواهد کرد؛ به همین دلیل، شناخت موضوع و ابعاد و اثرات مختلف آن در نظام اقتصادی، قدم نخست در موضع‌گیری مناسب و ارائه احکام لازم در این خصوص است.^{۲۱}

1-3- بررسی بیت کوین با نگاه فقه فردی

با توجه به این که برخی برای بیت کوین اعتبار پول و ارز مجازی قائل هستند باید به بررسی ماهیت پول از نگاه فقه پرداخت و ارکان و قواعد حاکم بر آن را در مورد پول‌های مجازی از جمله بیت کوین مورد تحلیل قرار داد.

بی‌تردید پول پدیده‌ای عرفی و مخلوق زندگی اجتماعی بشر است بنابراین تحلیل فقهی پول باید بر پایه مستفاد عرفی و فنی مخترعان آن صورت گیرد با این همه اقتصاددانان در بیان ماهیت پول نظرات گوناگونی دارند به رغم همه اختلافات می‌توان اجماع صاحب نظران بر کارکردهای سه گانه پول مبنی بر واسطه مبادله، عیار سنجش ارزش و ذخیره ارزش را پنداری قطعی تلقی نمود این کارکردهای سه گانه در عصر تشریح وجود داشته و معصومین علیه السلام نیز آن را تایید نموده‌اند.

در ادبیات اقتصاد متعارف دو نظریه کلی در باب ماهیت پول می‌توان یافت؛ برخی پول را کالا و شکل آن را فلزات گران بها یا اوراقی با این پشتوانه می‌دانند و برخی آن را بدون پشتوانه و بدون ارتباط با هیچ کالایی و تنها برای تسویه بدهی‌ها تلقی می‌کنند و انتشار آن را به صورت انحصاری در صلاحیت حاکمیت‌ها می‌شمارند.

آرا اندیشمندان اسلامی در خصوص ماهیت پول را دو دسته کلی می‌توان طبقه‌بندی کرد: برخی در تحلیل ماهیت پول بر قدرت خرید آن تاکید دارند و برخی ارزش اسمی پول را عنصر اساسی ماهیت پول قلمداد می‌کنند مرحوم شهید صدر تمام حقیقت پول را «قدرت خرید» آن می‌داند و از این رو با آنکه در نظر ایشان پول مالی مثلی است، اما هر آنچه را که مبین قیمت حقیقی آن باشد در فراغ ذمه و جبران آن لازم می‌داند، از منظر ایشان قدرت خرید ایشان همان ارزش مبادله‌ای و مالیت پول است.

آیت الله موسوی بجنوردی که از طرفداران نظریه قدرت خرید است ماهیت پول را اعتبار قدرت خرید توسط قانون‌گذار تلقی می‌کند.

شاید مهم‌ترین نقدها بر نظریه قدرت خرید، خلط مفهوم مال و مالیت و عدم التزام به لوازم مثلی دانستن پول است در مقابل، طرفداران نظریه ارزش اسمی، پس از مثلی دانستن پول، ارزش اسمی پول را مقوم ماهیت آن تلقی می‌کنند طرفداران این نظریه پول را ارزش مبادله‌ای اشیاء که متضمن ارزش مصرفی آن است می‌دانند.

به نظر می‌رسد نظریه مال اعتباری بودن پول صحیح‌ترین از دیگر بیان‌ها باشد پول صرفاً ارزش مبادله‌ای محض دارد و مالیت، منشا و پشتوانه آن اعتبار است. بر اساس این نظریه پول از هر نوع و از هر حیث مراتبی از اعتبار دارد اعتبار در مرتبه تعیین واحد سنجش ارزش و مقدار آن، توسط قانون وضع می‌شود همچنین اعتبار واسطه مبادله بودن پول نیز توسط معتبر وضع می‌شود یعنی به حکم معتبر برای پول جعل ذات می‌شود و پول به عنوان مال (بدون ارزش معین) متولد می‌شود آنگاه معتبر به این مخلوق مالیت اولیه معین اعطا می‌کند و مقدار هر واحد سنجش ارزش تعیین می‌شود. در پول‌های کنونی، مال با ارزش

معین به واسطه اعتبار قانونگذار به عنوان واسطه مبادله تعیین می‌شود و نهایتاً با انتشار خارجی و با گردش در اقتصاد واقعی و نسبتی که با تولید ملی پیدا می‌کند، ارزش ثانوی و متغیر آن پدیدار می‌گردد.

در پول‌های کنونی اعتبار توسط قانون است و پشتوانه ارزش آن به ظرفیت تولید ملی، ثبات سیاسی و وفای حاکمیت به تعهدش در حفظ نسبی ارزش اولیه پول بر اساس معیار وابسته است.

بر اساس این نظریه، پول‌های مجازی متناسب با فضای خلق و گردش آن در دنیای مجازی، پشتوانه ارزش، واحد ارزش، کارکردها و سایر آثار و مراتب وجودی آن توسط معتبر جعل می‌شود و مادام که اعتبار پول مجازی توسط خالق و کاربران آن مورد قبول باشد، وجود پول مجازی جریان دارد پول‌های مجازی مانند پول کنونی، بر مبنای اعتبار مخترعین آن (در ساز کار خلق و کنترل) و مقبولیت این پول‌ها صرفاً در میان کاربران، به عنوان طرف دیگر این قرارداد مشروعیت دارند.

دقت در مشروعیت فعالیتی که موجب تولید و ارزش پول مجازی می‌شود تنها ملاحظه مشروعیت وجودی این پول‌ها است اگر تولید و با مبنای استحقاق پول مجازی بر مبنای فعالیتی باشد که از نظر شارع مشروع نیست، مالیت این پول با اشکال مواجه است و اعتبار آن مورد احترام شارع نخواهد بود. مطابق موازین فقهی در مالیت شرط است که شی یا عمل منفعت محله مقصوده عقلایی داشته باشد و گرنه آن شی یا عمل مورد احترام شارع نخواهد بود. چنانچه مبنای تولید و گردش پول مجازی مشروع باشد، شارع در قبال این اعتبارات عرفی و قراردادهای مانعی ایجاد نمی‌کند. بنابراین چنانچه پول مجازی به واسطه اعتبار خالق آن تقرر وجودی یابد و منشأ تولید آن فعالیت یا مالی با منفعت محله مقصوده عقلایی باشد. مادام که این قرارداد مورد احترام کاربران آن باشد مورد احترام شارع نیز خواهد بود.

لذا از نظر فقه فردی می‌توان گفت که پول‌های مجازی نظیر بیت کوین، به صورت مطلق نمی‌توانند حرام تلقی شوند و تا زمانی که عرف برای آنها ارزش قائل می‌شود. دارای ارزش مبادلاتی هستند. صرف نداشتن ارزش ذاتی نیز از نظر شرعی مانعی برای عدم مالیت آن نمی‌شود، چه اینکه پول‌های حقیقی نیز امروزه ارزش ذاتی ندارند. بدون پشتوانه بودن پول‌های مجازی نیز موجب حرمت شرعی نمی‌شود، چه اینکه از نظر فقه فردی، مالیت مبتنی بر دارا بودن ارزش عرفی است، نه دارا بودن پشتوانه مالی.

تنها زمانی که پول مجازی از طرق نامشروع تحصیل شده باشد، می‌توان قائل به حرمت آن بود که در این خصوص هم تفاوتی بین بیت کوین و پول حقیقی وجود ندارد. از دیدگاه فقه فردی، بیت کوین فقط یک ابزار مبادلاتی و حلیت و یا حرمت آن، بستگی به منشأ تحصیل آن دارد.^{۲۲}

2-3- بررسی بیت کوین با نگاه فقه حکومتی

از دیدگاه فقه حکومتی، قواعد متعددی در خصوص بیت کوین قابل استناد است که از آن جمله می‌توان به قواعد ذیل استناد نمود:

1-2-3- قاعده لاضرر

یکی از قواعد فقهیه مهم که مبنای بسیاری از احکام فقهی دیگر در فقه قرار می‌گیرد قاعده‌ی لاضرر است. یکی از مستندات این قاعده روایتی از پیامبر(ص) می‌باشد که با جمله لاضرر و لاضرار فی الاسلام وجود ضرر را در محیط تشریع معدوم اعلام کرده است.

البته در تبیین مفاد آن نظریات مختلفی وجود دارد. نظر شیخ انصاری به طور خلاصه این است (لاضرر ... فی الاسلام) یعنی «حکم ضرری فی الاسلام» بدین معنا که واژه حکم در تقدیر گرفته شده است و منظور این است که حکم ضرری در دین اسلام نیست. به عبارت دیگر هر حکمی که از ناحیه شارع صادر گردد اگر مستلزم ضرر باشد یا از اجرای آن ضرری برای مردم حاصل گردد. طبق قاعده لاضرر برداشته می‌شود.

نظر مرحوم محقق خراسانی که تا اندازه‌ای با نظر شیخ انصاری اختلاف دارد این است که به نظر ایشان در جمله لاضرر نفی حکم شده است به لسان نفی موضوع به عبارت دیگر موضوعاتی که دارای احکامی هستند اگر عناوین اولیه آنها باعث ضرر شوند حکمشان برداشته می‌شود.

بنابراین در کلام پیامبر نفی حکم به لسان نفی موضوع شده است و تفسیر امام (ره) از قاعده که نفی ضرر را از باب احکام سلطانیه و حکومتی می‌دانند می‌باشد.^{۲۳}

قاعده لاضرر عبارت است از نفی احکام ضرریه و قهراً بر ادله اولیه حموکت دارد به این معنی که ادله اولیه اطلاق و عموم دارند و شامل همه‌ی احکام اعم از ضرری و غیر ضرری می‌شوند. قاعده لاضرر احکامی را مه ضرری هستند از اطلاق و عموم ادله خارج می‌کند و اطلاقات را تقیید می‌مند و عمومات را تخصیص می‌زند. اما اگر حکمی از طرف قانون‌گذار بر موضوعی با ضرر دایم جعل شود مانند: وجوب، جهاد، خمس و زکات، این احکام از باب تخصص و خروج موضوعی از مصب قاعده خارج خواهند بود.^{۲۴}

بر اساس این حکم کلی امتنانی هر یک از احکام شرعی که در اوضاع خاصی باعث زیان رساندن به جان یا مال و آبروی مسلمان گردد و حقی از دیگری را تضییع نماید از اجرا و عمل به آن قانون جلوگیری می‌شود و هر عبادت یا معامله‌ای که مستلزم ضرری شخصی دنیوی جز تکالیف اولیه ضروری مانند جهاد، خمس، زکات، حج، قصاص، حدود و دیات که به خاطر مصالح مهم‌تر وضع شده‌اند. منفی و برداشته می‌شود.

از آنجا که ورود بی‌رویه پول‌های مجازی بدون نظارت حاکمیت، به عنوان سیاستگذاران انحصاری سیاست پولی، ممکن است موجب تضییع حقوق آحاد جامعه و ثروت‌های ملی شود به استناد قاعده لاضرر می‌توان تولید و جریان این پول‌ها را در اقتصاد واقعی نادرست دانست.^{۲۵}

2-2-3- قاعده احترام

احترام در لغت به معنای منع و محرومیت آمده و در اصطلاح اصل و بناه در اموال و منافع است که بدون اذن صاحب آن از تحت اختیارش خارج نشود و کسی بدون رضایت خاطر او در آن مال تصرف نکند.^{۲۶}

پیغمبر اکرم (ص) در حجه الوداع فرمود: ((حرمة مال المسلم كحرمة دمه))، حرمة مال مسلمان مانند حرمت خون اوست. منظور از احترام مال مردم، مصونیت اموال آنان از تصرف و تعدی است؛ به این معنا که اولاً تعدی و تجاوز نسبت به آنها جایز نیست و ثانیاً در فرض وقوع تعدی و تجاوز، متجاوز مسئول و ضامن است. در حدیث فوق احترام مال به منزله‌ی احترام خون قرار داده شده است و چون مفاد این جمله عام است کلیه احکام خون مردم به مال آنان نیز مترتب است؛ یعنی هر آنچه از باب احترام برای خون ثابت است برای مال نیز ثابت است؛ بدین معنا که اولاً تصرف غیر مأذون ممنوع و حرام است و ثانیاً تصرف و تعدی غیرمجاز نباید بدون تدارک و جبران گذاشت.^{۲۷}

بنابراین بر اساس قاعده احترام و حرمت تضییح اموال مسلمین، ورود بدون نظارت این پول‌ها در اقتصاد واقعی موجب تغییر ضرری در حجم پول و ثروت‌های اقتصاد واقعی است که بر این اساس تزریق چنین پولی با عنوان حرمت روبرو است. در حقیقت، بیت کوین به دلیل ماهیتی که دارد ممکن است دچار نوسانات قیمتی شدید شود که در سابقه چند ساله آن نیز چنین نوساناتی دیده می‌شود. در این نوسانات ممکن است، برخی اشخاص دارایی خود را از دست بدهند و یا اینکه دارایی‌شان

23. محقق داماد، سید مصطفی (۱۴۰۶ ق) قواعد فقه، ج ۱، ص ۱۴۲-۱۴۳

24. بجنوردی، سید محمد بن حسن موسوی (۱۴۰۱ دق)، قواعد فقهیه، ج ۱، ص ۲۶۳

25. میرزاخان، منبع پیشین، ص ۳۸

26. تسخیری، محمد علی (۱۳۹۲) القواعد الاصولیة و الفقهیة علی مذهب الامامیه، ج ۲، ص ۱۹-۲۸

27. محقق داماد، منبع پیشین، ص ۲۱۳-۲۱۵

به میزان ناچیزی تنزل یابد. لذا با وجود چنین احتمالی می‌توان گفت که قاعده احترام مال مؤمن ایجاب می‌کند که حکومت، بایستی مانع استفاده از چنین ابزارهایی شود که می‌تواند احترام مال اشخاص را تهدید نماید. در مقابل می‌توان به قاعده اقدام نیز استناد نمود که اشخاصی که در این حوزه سرمایه‌گذاری می‌نمایند، با علم و آگاهی وارد معاملات بیت کوین شده‌اند و لذا ضررهای ناشی از آن را پذیرفته‌اند.

3-2-3- قاعده حفظ نظام

یکی از مسائل ضروری فقه، لزوم حفظ نظام و جلوگیری از نظام زندگی مسلمین است فقها این اصل را به عنوان یک قاعده عقلی و ضروری، تا آنجا مسلم تلقی نموده‌اند که در بسیاری از موارد بخاطر حفظ این اصل دست از احکام اولیه برداشته و به احکامی ثانوی فتوا داده‌اند.

قاعده وجوب حفظ نظام و منح اختلال در آن یکی از ضروریات مسلم و واجبات مهم در اسلام است. گرچه فقها به طور مستقل درباره این مسئله بحث نکرده‌اند ولی از سخنان آنان در موارد گوناگون به دست می‌آید که وجوب حفظ نظام از مسلمات فقه است و آنچه با عث برهم ریختن نظام زندگی و معیشت جامعه می‌شود ممنوع است. و کارهایی که برای حفظ نظام جامعه ضرورت دارد واجب است. و حاکم اسلامی موظف است در مقام تزام حفظ نظام معیشتی مردم با امور دیگر حفظ نظام را مقدم بدارد. اختلال در هر یک از عرصه‌های اقتصادی سیاسی، اجتماعی یا بی‌واسطه به اختلال و وقفه در زندگی طبیعی و عادی می‌انجامد و برای حفظ نظام ضرورت دارد منع می‌شود.²⁸

قاعده حفظ نظام یک حکم کلی شرعی بوده و از آن احکام جزئی ناشی می‌شود؛ احکامی مثل لزوم رعایت مصلحت عمومی محدود شدن حقوق خصوصی اعمال حدود و اجرای مجازات، و تشکیل حکومت یا نظام سیاسی یک دولت اسلامی در مراودات خود و روابط خود با دولت‌ها اشخاص بین‌المللی باید همواره اصول و مبانی اعتقادی سیاسی و منافع و مصالح همگانی دولت و ملت خود را مراعات کند؛ به گونه‌ای که تحت هیچ شرایطی ایت اصول از قبیل استقلال، آزادی و مصلحت عمومی را در نظر داشته باشد تا به آن‌ها خللی وارد نشود و این موارد به دو اصل عمل به حکم شرعی نفی سبیل کافران بر مسلمانان و وجوب حفظ نظام بر می‌گردد.²⁹

اصل ۱۵۲ قانون اساسی مقرر داشته که سیاست خارجی ایران بر اساس نفی هرگونه سلطه‌جویی و سلطه‌پذیری حفظ استقلال همه جانبه و تمامیت ارضی کشور دفاع از حقوق همه‌ی مسلمانان و عدم تعهد در برابر قدرت‌های سلطه‌گر و روابط صلح‌آمیز با دول غیر مجارب استوار است.

بنابراین یکی از مسائل ضروری فقه لزوم حفظ نظام و جلوگیری از اختلال نظام زندگی مسلمین است فقها این اصل را به عنوان یک قاعده عقلی و ضروری تا آنجا مسلم تلقی نموده‌اند که در بسیاری از موارد بخاطر حفظ این اصل دست از احکام اولیه برداشته و به احکامی ثانوی فتوا داده‌اند.

بنابراین قاعده هر گاه دیده شود عقلا بما هم عقلا چیزی را از آن جهت حسن می‌دانند که موجب حفظ نظام و بقا نوع است و یا آن را قبیح می‌شمردند به خاطر آنکه موجب اختلال نظام می‌گردد ناچار باید شارع طبق حکم آن‌ها حکم نماید زیرا وی از عقلا بلکه رئیس عقلا می‌باشد. نظام اقتصادی نیز یکی از حوزه‌های اساسی زندگی اشخاص است که در حکومت اسلامی جایگاه ویژه‌ای دارد. به گونه‌ای که بخش قابل توجهی از مقررات فقهی راجع به معاملات و نظام اقتصادی جامعه است بنابراین اموری که در نظام اقتصادی نیز اختلال ایجاد می‌نماید. بایستی از سوی شارع محدود و ممنوع شود.

28. باقی‌زاده، محمد جواد امیدی فر عبدالله (۱۳۹۳) ضرورت حفظ نظام و منع اختلال آن در فقه امامیه، ص ۱۷۰

29. افصلی اردکانی، محسن، (۱۳۸۹) آثار قاعده حفظ نظام حکومت اسلامی، ص ۱۱۳-۱۲۱

لذا با عنایت به چالش‌های پول‌های مجازی مانند مشکلات امنیتی تسهیل جرایم اینترنتی قرار مالیاتی و پول شویی که موجب اختلال نظام اقتصادی و حتی سیاسی و اجتماعی جامعه خواهد شد. مصلحت اقتضا می‌کند تا حاکم اسلامی تا به سامان رسیدن تولید و جریان این شکل از پول، از ورود آن به اقتصاد واقعی جلوگیری کند.

4-2-3- قاعده اتلاف

از جمله قواعد مشهور فقهی که فقیهان در مورد ضمان به آن تمسک جسته‌اند قاعده اتلاف است مفاد قاعده اتلاف در «من أتلف مال الغير فهو له ضامن» مندرج است. مستند این قاعده در قرآن این آیه شریفه است «فمن اعتدى عليك فاعتدوا عليه بمثل ما اعتدى عليكم» (بقره ۱۹۰) هرکس به شما تجاوز کرد پس بر او به مانند آنچه بر شما تجاوز کرده است تجاوز کنید. تردید نیست که اتلاف مال دیگری بدون اذن صاحب آن از مصادیق تجاوز و تعدی بر دیگری محسوب می‌شود.^{۳۰} علاوه بر این فقها جمله «من اتلف مال الغير فهو له ضامن» را مستند روایی این قاعده قرار داده‌اند. معنای قاعده این است که هر کس مال دیگری را بدون اجازه او تلف یا مصرف کند و یا مورد بهره‌برداری قرار دهد ضامن صاحب مال است.^{۳۱} منظور از اتلاف مال در جمله‌ی من اتلف مال الغير اتلاف ذات مال است نه از بین بردن مالیت آن.

لذا اگر سیاست‌گذار پولی با عدم رعایت مصلحت و غبطه مسلمین و سیاست‌هایی که موجب تضییع اموال مسلمین است موجب کاهش ارزش ثروت و تضییع حقوق گردد. مطابق قاعده اتلاف ضامن است و فعل ضرری او به استناد قاعده احترام واصل حرمت تضییع اموال مسلمین عنوان حرمت دارد.^{۳۲}

5-2-3- قاعده عدالت

تعریف عدالت کار آسانی نیست نه از آن رو که درست دریافت نمی‌شود زیرا که عدل و ظلم از مفاهیم بدیهی در حوزه عقل عملی است بسان وجود و عدم در حوزه عقل نظری بلکه بساطت مفهومی آن این امر را سبب می‌شود تعریف‌هایی که اندیشمندان از عدالت ارائه کرده‌اند بیشتر تعریف به مصداق است.

اسلام که عدالت اجتماعی را از مبادی اساسی برای شکل‌گیری خطمشی اقتصادی‌اش می‌داند آن را با مفهوم تجربیدی مبنا قرار نداده و نیز به صورت باز بدان دعوت نکرده تا قابل هر گونه تفسیر باشد همچنین آن را به جوامع انسانی که دیدگاه‌های متفاوتی پیرامون عدالت دارند و بر اساس اندیشه و تلقی خویش از زندگی و حیات آن را معنا می‌کنند نیز واگذار نکرده است بلکه اسلام عدالت را در ضمن یک سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی معین ارائه کرده که توانسته است، پس از آن، این ایده را در واقعیتی زنده مجسم سازد واقعیتی که تمامی تار و پودش با مفهوم اسلامی عدالت عجین است.^{۳۳}

امام خمینی (ره) در مورد زیر بنا بودن عدالت در فقه اسلام می‌گوید: «... اجرای قوانین بر معیار عدل و جلوگیری از ستم ستمگران و حکومت جائزانه و بسط عدالت فردی و اجتماعی و منح از فساد و فحشا و انواع کج‌روی‌ها و آزادی بر معیار عقل و عدل و خودکفایی و جلوگیری از استثمار و استبعاد و حد و قصاص و تعزیرات بر نیروی عقل و عدل و انصاف و صدها نمونه دیگر از این قبیل. چیزهایی نیست که با مرور زمان در طول تاریخ بشر و زندگی اجتماعی که نه شود این دعوا مشابه آن است که گفته شود قواعد عقلی و ریاضی در قرن حاضر باید عوض شود و به جای آن قواعد دیگر نشاند».^{۳۴}

اهمیت دادگری و سخن بسیار بلند «الملک یبقی مع الکفر و لا یبقی مع الظلم» و تایید آیات قرآن کریم و روایات معصومین و تاکید عقل و روش عقلا و فتوای فقها و نظرات حقوق‌دانان و عمل آن‌ها در برخورد با حوادث همه و همه موید این حقیقت است که عدالت از مهم‌ترین قواعد فقهی است و به دور از حقیقت نیست که عده‌ای آن را «ام القواعد» نامیده‌اند.

30. محقق داماد، قواعد فقه، ص ۱۰۹

31. نجفی، محمد حسن، جواهر الکلام، ج ۳۷، ص ۶۰

32. کاتوزیان، ناصر (۱۳۷۹)، مقدمه علم حقوق، ص ۷۱

33. مهریزی، مهدی (۱۳۷۶) عدالت به مثابه قاعده فقهی، ص ۱۳

34. کاتوزیان، ناصر (۱۳۷۱)، مقدمه علم حقوق، ص ۱۴۲

بنابراین توزیع ناعادلانه ثروت از جمله تهدیدهای بیت کوین برای نظام اقتصادی اسلامی است چرا که در حال حاضر بیش از نیمی از حجم بازار این نوع پول متعلق به افراد معدودی است که در واقع سهامداران اصلی بیت کوین تلقی می‌شوند و از این طریق می‌توانند تحریم‌ها، تهدیدها و مخاطراتی را به اقتصاد کشورهایی که بیت کوین در آن‌ها رواج یافته تحمیل نمایند.

4- نتیجه

عصر مجازی واقعیت رو به رشدی است که روز به روز ابعاد مختلف اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی را در بر می‌گیرد و مخاطرات و فرصت‌های متفاوتی را برای هر کشور با توجه به شرایط داخلی و بین‌المللی آن رقم می‌زند یکی از پدیده‌های نوظهور در این فضا پول مجازی یا ارز رمزنگاری شده است که سرعت رشد آن در جهان رو به گسترش است و در کشور ما نیز سرعت گسترش و استقبال مردم از این نوع پول رو به رشد است. اما از آن‌جا که در نظام اسلامی، بخشی از ساز و کار سایر حوزه‌ها از جمله اقتصاد بر مبنای احکام فقهی و شرعی شکل می‌گیرد سایر مقولات در این فضا نیز نیازمند احکام فقهی و شرعی مرتبط با خود است تا بتوان با به حداقل رساندن مخاطرات، حداکثر استفاده را از این فرصت پیش آمده که گریزی از آن نیست کرد. در این میان بیت کوین و سایر پول‌های مجازی از جمله پدیده‌های اقتصادی در این فضا است که از این قاعده مستثنی نیست، و نیازمند احکام شرعی و فقهی مناسبی است. تا بتوان با کنترل و مدیریت مخاطرات آن نظام اقتصاد اسلامی را از آسیب‌های فراگیر آن در امان داشت.

لذا هر چند که از دیدگاه فقه فردی، مانع فقهی برای استفاده از بیت کوین وجود ندارد. لیکن از آن‌جا که در دیدگاه اجتماعی و با رویکرد کلان اقتصادی، این ارز می‌تواند آسیب‌های جدی به نظام اقتصادی کشور وارد آورد، پذیرش آن از دیدگاه شرع ممتنع به نظر می‌رسد.

بنابراین به استناد ادله‌ای مانند قاعده لاضرر، قاعده احترام، اتلاف و قاعده مصلحت که همگی ناهي سیاست‌های غلط پولی و تغییر ضرری در حجم پول هستند مقتضی است تا زمانی که سامانی از طرف حاکمیت برای کنترل پول‌های مجازی در اقتصاد واقعی ترتیب داده نشده است. از ورود مشروعیت پول‌های مجازی در دنیای حقیقی جلوگیری گردد بی‌تردید حیات این پول‌ها در جوامع مجازی خود بی‌آنکه تاثیرگذار در نظم پول واقعی شود با اشکالی مواجه نخواهد بود و مشروع است اما اگر ورود این به اصطلاح، پول‌های مجازی به دنیای حقیقی به پدیده‌هایی چون تغییر حجم پول تضییع اموال غیر و پدیده‌های خلاف مصلحتی چون خروج ارز و تسهیل جرایم بیانجامد، به استناد این قواعد فقه که بیشتر ناظر به فقه حکومتی است. می‌توان نهادینه شدن بیت کوین در سیستم مالی کشور را از نظر شرعی دچار اشکال دانست.

منابع

- اصغری، سید محمد (۱۳۸۸) عدالت به مثابه قاعده فقهی و حقوقی، فصلنامه مطالعات حقوق خصوصی، دوره ۲۹، شماره ۱
- امامی، سید حسن (۱۳۶۶)، حقوق مدنی، انتشارات اسلامی، انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، جلد ۸
- انصاری پور، محمد علی و همکاران (۱۳۹۴) فصلنامه مطالعات حقوق خصوصی دوره ۴۵، شماره ۱
- باقی زاده، محمد جواد امیدی فر عبدالله (۱۳۹۳) ضرورت حفظ نظام و منح اختلال آن در فقه امامیه شیعه شناسی دوره ۱۲، شماره ۴۷
- بجنوردی، سید محمد بن حسن موسوی (۱۴۰۱ ه.ق) قواعد فقهیه تهران موسسه عروج، چاپ سوم جلد ۱
- تسخیری، محمد علی (۱۳۹۳) القواعد الاصولیة والفقهیة علی مذهب الامامیه مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلام، ج ۲
- حسنی، علیرضا و همکاران (۱۳۹۴) بررسی حقوقی جایگاه پول مجازی در نظام حقوقی ایران و کنوانسیون بیع بین‌المللی کالا اولین کنفرانس حقوق و امور قضایی، مرکز همایشهای تلاش، تهران
- حسنی، علیرضا (۱۳۹۵) بررسی حقوقی جایگاه پول مجازی در نظام حقوقی ایران و کنوانسیون بیع بین‌المللی کالا اولین کنفرانس حقوق و امور قضایی مرکز همایشهای تلاش، تهران
- رضایی، احمد علی (۱۳۹۴) جایگزین‌های شرعی برای معاملات ربوی گامی به سوی بانکداری اسلامی مجله اقتصادی، شماره ۷ و ۸
- سلیمانی پور، محمدمهدی سلطانی نژاد حامد پور مطهر مهدی (۱۳۹۶)، «بررسی فقهی پول مجازی»، دو فصلنامه علمی پژوهشی تحقیقات مالی اسلامی سال ششم، شماره دوم بهار و تابستان
- شهیدی، مهدی (۱۳۷۷)، تشکیل قراردادهای و تعهدات، تهران، نشر حقوقدان شهیدی، مهدی (۱۳۷۸) حقوق مدنی آثار قرار داد و تعهدات، تهران مجمع علمی و فرهنگی مجد.
- شیخ انصاری، شیخ مرتضی (۱۴۱۵) مکاسب، قم، کنگره جهانی بزرگداشت شیخ اعظم انصاری، صدر، سید محمد باقر (بی تا) بیروت، دار التعارف للمطبوعات
- صمدی افروز و فائزه آخوندی (۱۳۹۴) کتاب الکترونیکی الفبای قراردادهای تجاری، تهران، انتشارات میزان
- طالب احمدی، حبیب (۱۳۸۰). تاثیر غرر در معاملات مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز، دوره هفدهم شماره ۱
- عبدی پور، ابراهیم (۱۳۸۹) تحلیل ماهیت حقوق پول الکترونیکی، فصلنامه حقوق خصوصی، دوره هفتم، شماره شانزدهم.
- علم الهدی، سید المرتضی، الذریعة الى الاصول الشریعه، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
- قانع، احمد علی، سجاد امینی هرندي (۱۳۹۵) دو فصلنامه علمی تخصصی پژوهشنامه فقهی شماره ۱
- کاشف الغطاء، محمد حسین (۱۳۵۹) تحریر المجله، نجف، المكتبة المرتضوية
- کاتوزیان، ناصر (۱۳۷۹). مقدمه علم حقوق، تهران، شرکت سهامی انتشار، چاپ بیست و هفتم
- کاتوزیان، ناصر (۱۳۸۲) اموال و مالکیت، تهران، نشر میزان، چاپ ششم
- کاتوزیان، ناصر، (۱۳۷۸) دوره مقدماتی حقوق مدنی، درسهایی از عقود معین، تهران، انتشارات نشر میزان
- کیانی، فاطمه (۱۳۹۴) بررسی و مفهوم معاملات اجحاف آمیز در فقه و حقوق مدنی ایران، مجموعه مقالات همایش عدالت، اخلاق فقه و حقوق، یزد دانشگاه آزاد اسلامی واحد مابید.

- محقق داماد، سید مصطفی (۱۴۰۶ق) قواعد فقه، تهران، مرکز نشر علوم انسانی، چاپ دوازدهم.
- محمودی، فرزانه، (۱۳۹۲) بیت کوین اولین واحد پولی دیجیتال، ماهنامه فناوری اطلاعات، شماره ۸۶
- مهریزی، مهدی (۱۳۷۶) عدالت به مثابه قاعده فقهی نقد و نظر، دوره ۳، شماره ۱۰-۱۱
- میرزاخانی، رضا (۱۳۹۶) بیت کوین و ماهیت مالی فقهی پول مجازی، سازمان بورس و اوراق بهادار مرکز پژوهش، توسعه و مطالعات اسلامی گروه بازارها و ابزارهای مالی.
- میرزاخانی، رضا (۱۳۹۶) بیت کوین و ماهیت مالی - فقهی پول مجازی مرکز پژوهش توسعه و مطالعات اسلامی کدگزارش ۹۶-۲۰-۲۰۱۷
- نجفی، محمد حسن، (۱۴۰۹ق) جواهر الکلام فی شرح شرایع الاسلام، دار إحياء التراث العربی.

Legal analysis of Bitcoin transactions

First Author Zahra Divdar

Master's degree in private law, Islamic Azad University, Sari branch

1-1- Abstract

The virtual era is a growing reality that includes different social, economic, political and cultural dimensions day by day and creates different risks and opportunities for each country according to its domestic and international conditions. One of the emerging phenomena in this space is virtual money or crypto currency, the speed of its growth is expanding in the world, and in our country, the speed of expansion and acceptance of this type of money by the people is also growing. Among them, Bitcoin and other Virtual money is one of the economic phenomena in this space, which requires proper jurisprudential analysis and review in order to protect the economic system from its widespread damage by controlling and managing its risks. Based on arguments such as the harmless rule, the rule of respect, waste, all of which are the bane of wrong monetary policies, it is necessary until an organization is organized by the government to control virtual money in the real economy. To prevent the entry of legitimacy of virtual money in the real world. In the present article, the legal analysis of Bitcoin transactions has been investigated in a descriptive-analytical way.

Keywords: Bitcoin, digital currency, transaction, noise.